

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

13(22)

2013

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

 VILNIUS 2013

Leidybą finansuoja
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Sutarties Nr. LIT 7-53

REDAKCIŅĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
*École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas*

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Lietuvos edukologijos universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKCIŅĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė</i> (Vytyis Čiubrinskas)	5
<i>Foreword</i> (Vytyis Čiubrinskas)	7

Straipsniai / Articles

Ieva Kripienė

Šiuolaikiniai imigrantai iš Lietuvos transnacionalinėje erdvėje: Niujorko atvejis	9
Contemporary Immigrants from Lithuania in a Transnational Space: The Case of New York. Summary	31

Liutauras Labanauskas

Užsienyje išsilavinimą įgijusio jaunimo „sugrįžimo į Lietuvą“ patirtys	35
The ‘Return to Lithuania’ Experiences of Young Lithuanians who Graduated Abroad. Summary	55

Vitalija Stepušaitytė

„Namai – tai tas jausmas, kad esi reikiamoje vietoje reikiamu metu“: <i>namų</i> konstravimo ypatumai migruojant	59
‘In the Right Place at the Right Time’: The Constructions of <i>Home</i> in the Process of Migration. Summary	78

Will Gordon

Mobile Livelihoods: A Case Study of Lithuanian International Long-Haul Truck Drivers	81
Mobilus gyvenimas ir pragyvenimas: Lietuvos tarptautinių tolimųjų reisų vilkių vairuotojų atvejo analizė. Santrauka	101

Robert Parkin

Administrative Reform and Its Consequences in the Tribal States of 2000 in India	103
2000 metų administracinė reforma ir jos pasekmės gentinėse Indijos valstijose. Santrauka	120

Saulius Matulevičius

‘Indianism’ in Lithuania: Re-enchantment of the World through ‘Playing Indians’	123
„Indianizmas“ Lietuvoje: pasaulio įprasminimas „žaidžiant indėnus“. Santrauka	142

Tacjana Valodzina

Kaimo daktaras ir jo praktika liaudiškojo religingumo požiūriu Baltarusijoje	145
Village Doctors and their Practice from the Point of View of Folk Religion in Belarus. Summary	166

Diskusijos / Discussions*Auksuolė Čepaitienė*

Apie etnografinį faktą, pateikėjų asmenvardžius ir discipliną	169
On Ethnographic Facts, Personal Names of Informants, and the Discipline. Summary	178

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija. V. Savoniakaitė (sud.) (<i>Vilius Ivanauskas</i>).....	179
Rasa Paukštytė-Šaknienė, Vida Savoniakaitė, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė. Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai (2007), Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai (2009), Mažosios Lietuvos ir Žemaitijos papročiai (2012). Ž. Šaknys (sud.) (<i>Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė</i>)	182
Petras Kalnys. Žemaičiai: XX a. – XXI a. pradžia (<i>Vita Ivanauskaitė-Šeibutienė</i>)	191
Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė. Lietuvių šeima vertybių sankirtoje (XX a. – XXI a. pradžia) (<i>Petras Kalnys</i>)	199
Ю.І. Внукович. Літоўцы Беларусі. Этналагічнае даследаванне (<i>Jonas Mardosa</i>)	203
Tomas Pabedinskas, Rasa Pranskevičiūtė. Subkultūra (<i>Reda Šatūnienė</i>)	208
Beatrix Gombosi. „Köpönyegem pedig az én irgalmasságom...“ Köpönyeges Mária ábrázolások a középkori Magyarországon. „Mein weiter Mantel ist meine Barmherzigkeit...“. Schutzmantelmadonnen aus dem mittelalterlichen Ungarn (<i>Skaidrė Urbonienė</i>)	212

Konferencijos / Conferences

XVI pasaulinis ISFNR kongresas Vilniuje (<i>Salomėja Bandoriūtė</i>)	215
XI SIEF kongresas Tartu (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	218
X Rusijos etnografų ir antropologų kongresas (<i>Jonas Mardosa</i>)	219
Trys SIEF tyrimo grupės <i>Ritualiniai metai</i> konferencijos (<i>Skaidrė Urbonienė</i>)	223

Sukaktys / Anniversaries

Etnologė, kultūros ir meno tyrinėtoja Giedrė Tallat-Kelpšaitė-Niunkienė (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	227
---	-----

gali džiaugtis jos pasirodymu ir su įdomumu ją studijuoti. Monografijoje daug įdomių faktų ir autorės išvalgų, knygą skaitai lyg literatūrinį kūrinį. Ne tik monografijos informatyvumą, bet ir jos patrauklumą, įdomumą didina daugybė autentiškų XX a. 3–4 dešimtmečio nuotraukų. Pagirtina, kad autorė pasirūpino ir savo mokslinio produkto „viešaisiais ryšiais“: monografijos santrauka pateikiama net trim užsienio kalbomis: anglų, prancūzų ir rusų.

Tačiau turbūt didžiausia knygos vertė lemia tai, kad ji priskirtina tiems moksliniams darbams, kurie turi praktinę taisyklą reikšmę. Tūkstančiai dabar besituokiančių porų, pageidaujančių derinti vestuvių apeigų tradicijas ir inovacijas, o

ypač atlikti mergvakario ir/ar bernvakario apeigas, kaip tik tai ras knygoje. Todėl knygos tiražas (500 egzempliorių) gali pasirodyti esąs per mažas. Dar galima pasvarstyti, ar nebūtų vertėję autoriui drąsiau išreikšti savo vertybinį požiūrį, Jameso Cliffordo žodžiais tariant, pasirodyti kaip „čiabuvių bendruomenės nare“, ginančiai ir propaguojančiai savo bendruomenės tradicinę kultūrą? Monografijoje tas požiūris nėra aiškiau akcentuotas. Knygos pavadinimas lyg ir implikuoja tokį autorės ketinimą. Žinoma, etnologo ir jo požiūrio į vertybes santykio platesnis svarstymas jau būtų kitos temos klausimas, kurį būtų galima narplioti kokiame nors metodologiniame tyrinėtojų seminare.

Petras Kalnčius

Lietuvos istorijos institutas

Ю.І. Внукoвiч. Літоўцы Беларусі. Этналагічнае даследаванне. Мiнск: Беларуская навука, 2010. 170 с.

Lietuvių paplitimo pasaulyje požiūriu kaimyninė Baltarusija yra viena iš mažiau jais apgyvendintų teritorijų. Tačiau jei panagrinėsime įvairius etninius, kalbinius, politinius ir kultūrinius procesus atskleidžiančias kaimyninių tautų problemas, viena sudėtingiausių ir keliančių nemažai kontroversijų mokslinė ir politinė tema yra Baltarusijos lietuviai. Tad neatsitiktinai dėmesį patraukia jauno baltarusių etnologo J. Vnukovičiaus knyga, parengta kandidato disertacijos pagrindu. Disertacija rašyta Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Kondrato Krapivos menotyros, etnografijos ir folkloro institute (dabar Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Baltarusių kultūros, kalbos ir literatūros tyrimų centras). Nors išleista prieš keletą

metų, tačiau Lietuvoje knyga nesulaukė atidesnio akademinio dėmesio. Ir be reikalo, nes tai išsamiausias mokslinis darbas apie čia pat, pirmiausia už keliasdešimt kilometrų nuo Vilniaus, negausiai kompaktiškai gyvenančius mūsų tautiečius, įsikūrusius teritorijoje, kurią mes laikome etninėmis lietuvių žemėmis.

Nors įvairiais keliais šiandien po kelis šimtus lietuvių įsikūrę didžiausiuose Baltarusijos miestuose, o Vitebske neseniai jų gyventa net daugiau kaip tūkstantis (p. 89, 2 lentelė), mūsų dėmesys krypsta į vadinamąsias lietuviškas salas. Pirmiausia į Gervėčių kraštą, virš kurio iškilo atominės elektrinės vėždas, ir mažiau į kitas vietas. Tačiau pamažu visur nyksta lietuviški židiniai. Sunku prognozuoti, kiek laiko užtruks, kol ir per šias vietas važiuodami matysime iš dalies Gardino srities teritorijai būdingą situaciją – kaip išnykusius praeities liudininkus baltarusiškai skambančius lietuviškus kaimų ir didesnių gy-

venviečių pavadinimus. Prisimenu savo draugo pasakojimą, kai jis kartu su po Pirmojo pasaulinio karo vaikystėje atklydusiu ir likusiu Suvalkijos žemėje visam gyvenimui tėvu Atgimimo pradžioje važiavo į Baltarusijos kaimus ieškoti jo giminės šaknų. Deja, surado tik atpažįstamus veido bruožus išlaikiusių giminių palikuonis, dar mokančius pavienius lietuviškų dainų posmus baltarusius, gyvenančius gražiai lietuviškais pavadinimais skambančiuose Gardino srities kaimuose. Ir nors lietuvių mokslininkų (ir ne tik) pastangos tirti Gervečių, Pelesos ir kitų apylinkių lietuvius yra vaisingos – tai anotuojama kaip etnologinis tyrimas, J. Vnukovičiaus (knygos autorius daugelį straipsnių yra pasirašęs Unukovičiaus pavarde) knyga yra tarpdisciplininis bandymas iš kaimynų pozicijų panagrinėti Baltarusijos lietuvių ištakas, atverti jų istorijos puslapius, pažvelgti į etnokultūrinės realijas. Taigi autorius siekia lietuvius nagrinėti nuo priešistorės laikų, būtent nuo archeologinių duomenų liudijimų apie baltų senovę dabartinėje Baltarusijos valstybėje iki netolimos praeities etninės kultūros realijų.

Darbe naudotos literatūros sąrašas įspūdingas – beveik keturi šimtai pozicijų. Geras baltarusių, lenkų, rusų ir lietuvių mokslinės literatūros išmanymas leido autoriui atlikti iš tiesų rimtą ir vertingą tyrimą. Tačiau nors ir nepretenduodamas į visapusišką ir išsamų knygos vertinimą, galėčiau pasakyti, kad išryškinti bent kokius bendrumus ir skirtumus galima tik lyginant. Todėl nebūtų pakenkę Baltarusijos lietuvių medžiagą palyginti su Rytų Lietuvos ir pirmiausia dzūkų kultūra, ypač dalyje, kurioje nagrinėjama etninė kultūra. Kaip ir išsamiau aptarti lietuvių bei baltarusių kultūrų sąveiką Baltarusijoje. Žinia, kuriantis nepriklausomai Baltarusijos valstybei 1917–1918 m. liaudies kultūros argumentai bei J. Karskio nustatyti baltarusių kalbos ir kultūrų sąveikos pėdsakai rytinėje Lietuvos dalyje,

yra netgi tapę pagrindu pretenduoti į pietrytinę Lietuvos dalį (Michaluk Dorota. 2006. Baltarusijos Liaudies Respublikos sienų koncepcijos formavimasis 1917–1918 metais, *Lietuvos istorijos metraštis* 2005(1): 83–98). Pagaliau susiklosčiusi etninė situacija atsispindėjo, tik kitu aspektu, 1920 m. sutartyje su Rusija, kai nemažai dabartinės Vakarų Baltarusijos žemių buvo priskirta Lietuvai. Tačiau atmenant disertacijai keliamus reikalavimus, visko aprėpti laiko ir apimties požiūriu neįmanoma. Belineka laukti, kad planiniai darbai domėjimosi Baltarusijos lietuviais nenustums į mokslinių interesų periferiją ir pradėtos studijos sulauks tęsinio.

Nesu recenzijų ir apžvalgų, kuriose vienas pagrindinių tikslų būna ieškoti neišanalizuotų temų, šalininkas. Tačiau šiuo atveju, kadangi darbe pasigedau aiškių tyrimo uždavinių apibrėžimo, neišvengiamai kilo klausimų, kodėl vienas ar kitas Baltarusijos lietuvių istorijos ar gyvenimo aspektas praslydo pro atidų mokslininko žvilgsnį.

Knygą sudaro trys skyriai. Pirmame pateikiama analitinė literatūros apžvalga, šaltiniai ir tyrimo metodai. Antrame – Baltarusijos lietuvių etninė istorija, o trečiame nagrinėjama kalba bei baltarusių lietuvių tradicinė kultūra. Vien pažvelgus į knygos struktūrą kyla klausimas, ar galima kalbėti apie Baltarusijos lietuvių etninės grupės formavimąsi (2.1), jei trečio skyriaus pagrindas yra etninėse žemėse gyvenančių lietuvių tradicinės kultūros tyrimas. Žinoma, toks požiūris yra teisingas tuo atveju, jei aptariami visoje Baltarusijoje gyvenantys lietuviai – ir tie, kurie pateko į Baltarusiją pradedant XIX a. pabaiga, o vėliau sovietmečiu, ir praktiškai iki tyrimo meto XXI a. pradžios – atvykę iš Lietuvos ar sklidę į miestus iš tų pačių lietuviškų salų. Tiesa, autorius etnine grupe pagal baltarusių etnologijoje nusistovėjusį požiūrį vadina ne etninėje teritorijoje gy-

venančius kitos tautos atstovus (p. 33) arba kitoje valstybėje atsidūrusią, nuo pagrindinio etnoso atsiskyrusią jo gyventojų dalį (p. 34).

Knyga pradedama išsamiau analitiniu literatūros, šaltinių ir tyrimo metodų pristatymu. Aptariami archeologiniai, lingvistiniai, folkloriniai, etnografiniai, istoriniai ir kiti darbai, pradedant viduramžiais, baigiant naujausiais tyrinėjimais. Daugiausia dėmesio skiriama gausiausioms studijoms rusų ir baltarusių bei lietuvių kalbomis. Žinoma, pateikiamoje apžvalgoje rasime ne vien lietuvių etninės grupės Baltarusijoje istoriją nagrinėjusių autorių darbus. Natūralu, kad ištakos atskleidžiamos analizuojant, kaip moksliniame diskurse nagrinėjami baltų etnogenezės ir etninės istorijos sąsają su baltarusių etnoso formavimusi klausimai. Istoriografinis žvilgsnis aprėpia tyrimų visumą, nevengiant aptarti būklės tų lietuvių, kurie gyvena visoje šiandieninėje Baltarusijoje. Nors specialiai nesistengiama pateikti šių klausimų nušvietimo mokslinėje literatūroje gilesnės analizės, manyčiau, nebūtų pakenkę plačiau paminėti V. Čekmono, L. Grumadienės sociolingvistinius tyrimus. Kaip ir etnologų J. Laniauskaitės, R. Merkienės, A. Vyšniauskaitės etnografinės veiklos. Mokslininkų ekspedicijų maršrutai nusidriekė ne vien į lietuviškas salas, bet skverbėsi į platesnius Vakarų Baltarusijos plotus. Lietuvos etnologai monografijose ir studijose nevengė ieškoti lietuviškos medžiagos analogų vakarinės Baltarusijos gyventojų transporte, gyvulių ūkyje ar linininkystės versle. Be to, šių autorių darbuose užtinkama archyvinųjų duomenų iš istorinės Vilniaus gubernijos plotų dabartinės Baltarusijos teritorijoje. Lygiai taip pat pasigedau išsamesnės paties autoriaus lauko tyrimų metodikos ir rezultatų apžvalgos.

Lietuvių ir baltarusių kultūrų sąveikai gana reikšmingi Pabaltijo istorinio-etnografinio atlaso tomai (Рабинович М.Г. и

др. (ред.). 1985. *Историко-этнографический атлас Прибалтики 1: Земледелие*. Вильнюс: Моклас; Маслова Г.С. и др. (ред.). 1986. *Историко-этнографический атлас Прибалтики. Одежда*. Рига: Зинатне), nes anksčiau minėti lietuvių etnologai lyginamąją medžiagą Baltarusijoje rinko būtent šiems darbams. Tad šaltinių apžvalgoje paminėtas etnografinis darbas Vakarų Baltarusijoje tiktų temai, nes, be kultūrų sąveikos tyrimų, jis apėmė ir lietuvių etninės kultūros Baltarusijoje pėdsakų fiksavimą.

Lietuvių skaitytojui nemažai kontroversiškų minčių turėtų kelti knygos antras skyrius, kuriame nagrinėjama Baltarusijos lietuvių etninė istorija. Dar anksčiau autorius Baltarusijos lietuvius yra skirstęs į autochtonus ir išeivius (p. 43), kai nagrinėjo XIX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje Rytų Baltarusijoje atsidūrusius Lietuvos lietuvius ir jų likimą straipsnyje „Liaudies kultūroje“ (Unukovič Juryj). 2006. Lietuviai išeiviai Rytų Baltarusijoje XIX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje, *Liaudies kultūra* 6: 43–55). Kiek pasikartodamas pasakysiu, kad teisingesnis skyriaus pavadinimas būtų ne lietuvių etninės grupės formavimasis, bet jos ištakos. Mat skaitant tekstą kyla natūralus klausimas, ar valstybinės sienos atkirstų lietuviškų salų gyventojai turi savarankišką etninę istoriją, nes tik 1939 m. buvo nubrėžta valstybinė siena, o reali riba atsirado XX a. pabaigoje. Žinoma, toks klausimas gal nėra pagrįstas, kai kalbama apie XX a. antrosios pusės realijas, kurioms skirtas antrasis skyriaus paragrafas. Tačiau etninėse lietuvių žemėse gyvenę lietuviai, lokaliomis grupėmis Baltarusijoje išlikę dėl šimtmečiais vykusių etninių procesų, manyčiau, yra sudėtinė lietuvių etninės istorijos dalis.

Kartu kelia abejonių įvardinto etninę Baltarusijos lietuvių istoriją nagrinėjančio paragrafo, pavadinto „Baltarusių lietuvių etninės raidos ypatybės“, turinys. Kalbų sąveiką ir jos istoriją nagrinėjantys pusla-

pliai atskleidžia kvalifikuotą autoriaus poziciją ir kompetenciją šia tema. Klausukai atsiranda žvelgiant į grafikus ir lenteles, rodančias dabartinio lietuvių paplitimo Baltarusijoje mastą, geografiją ir kaitą. Šiuose gana vaizdinguose šaltiniuose vis dėlto atsispindi ir sovietiniu laikotarpiu atsiradę migrantai (tiesa, kaip minėjome, tarp jų gali būti ir miestus persikėlusių Gervėčių ir kitų lietuviškų vietovių gyventojų dalis, nebūtinai atvykėliai iš Lietuvos). Todėl darytina prielaida, kad kalbant apie lietuvių kalbos padėtį ir būklę Baltarusijoje, ją iliustruojantys suminiai duomenys (2.3–2.7 pavyzdžiai) neatskleidžia realios lingvistinės situacijos vadinamosiose lietuvių salose – tarp kompaktiškai gyvenančių lietuvių. O 2.2 pavyzdys apie urbanizacijos eigą XX a. antroje pusėje, manytume, liudija autochtonų ar ikisovietinių atvykėlių virtimo (o gal nykimo kaime) miestiečiais tendencijas, nes kažin ar gausiai sovietinių ir vėlesnių migrantų srautai iš pradžių suko į kaimus, o vėliau į miestus.

Lietuvių pasiskirstymo mieste ir kaime rodikliai yra svarbūs erdvinio lietuvių išsidėstymo dinamikai pažinti. Bet viena situacija ir tendencijos yra tarp autochtonų, kita būdinga persikėlėliams į Baltarusiją. Šį aspektą išryškiniu, nes trečioje knygos dalyje nagrinėjami tradicinės kultūros reikalai faktiškai atskleidžia XX a. buvusią Vakarų Baltarusijoje gyvenančių autochtonų padėtį. Akivaizdu, kad šios lietuvių dalies kalbinė ir populiacijos dinamikos situacija turi savitumą Baltarusijos mastu. Todėl etninė lietuvių grupė Baltarusijoje (2.1 poskyris) būtų vakarinėje jos dalyje gyvenantys praeityje plačiai pasklidusių šioje teritorijoje autochtonų likučiai. O kai kalbama apie etninę baltarusių lietuvių raidą (2.2 poskyris), tinka analizė visos Baltarusijos mastu, tačiau tik ne apibendrinančiame situaciją visoje valstybėje diskurse. Juk įvardinta etninės lietuvių grupės formavimosi tema yra daugiaplanė ir

integrali lietuvių ir baltarusių etnogenėzės bei etninės istorijos problemų kompleksinių tyrimų dalis.

Trečiojo skyriaus tema – „Baltarusijos lietuvių kalba ir tradicinė kultūra“. Aptardamas kalbos klausimus, autorius pažymi, kad šiuo požiūriu išskiriamos dvi vartotojų grupės. Pirmoji, gimusieji Baltarusijoje (matyt, į šią kategoriją patenka autochtonai ir ankstesnių persikėlėlių ir dabartinės Baltarusijos teritoriją vaikai), o antroji – migrantai. Tačiau pristatydamas lietuvių kalbą ir atskleisdamas polonizacijos procesą bei konfesinių pokyčių peripetijas, autorius išsamiai kalba apie bendruosius autochtonų kalbos reikalus istorinėje perspektyvoje, aptaria dėl etnokultūrinių kontaktų baltarusių kalboje atsiradusius lietuvių kalbos žodžius ir atvirkštinį sąveikos variantą. Gal plačiau galėjo paliesti ir Vakarų Baltarusijoje bei Pietryčių Lietuvoje užtinkamą *po prostu* kalbą, kurią kaip kalbinės sąveikos rezultatą Gervėčių pavyzdžiu yra aptaręs V. Ivanovas (Иванов Вячеслав Всеволодович. 2004. *Лингвистика третьего тысячелетия: вопросы к будущему*. Москва: Языки славянской культуры, с. 101). Šį baltarusių kalbos variantą Gustavas Juzala (p. 12) sieja su baltiškuoju substratu baltarusių apgyvendintose teritorijose (Juzala Gustavas. 2008. Lietuvos lenkiškasis paveldas: žvilgsnis iš šalies, *Liaudies kultūra* 2: 9–13).

Poskyryje, skirtame dvasinei kultūrai, autoriaus dėmesys daugiausia krypta į kalendorines šventes. Tekstas parašytas remiantis įvairių autorių straipsniais, grindžiamais lietuviškose salose surinkta medžiaga. Būtent šiame tekste užtinkame ir autoriaus užrašytos autentiškos medžiagos. Tiesa, ne visai suprantama, kodėl tema pradedama gvildinti Kalėdomis, kurios yra kalėdinio laikotarpio pabaiga. Pradžią yra šv. Andriejaus dieną prasidedantis Adventas. Šia tema yra parašytas R. Merkienės straipsnis, kuriame aptarti

Apaštalo Andriejaus šventės savitumai baltų ir slavų merginų iniciacijų pėdsakuose XIX a. – XX a. pirmoje pusėje (Merkienė Irena Regina 2001. Apaštalo Andriejaus šventės papročių savitumai: baltų ir slavų merginų iniciacijų pėdsakais, *Lituanistika* 4: 99–121). Jame, kaip ir kituose autorės straipsniuose, randame medžiagos iš lietuviškų salų. Svarbiau, kad apeinant Adventą, praleidžiama platesnio pobūdžio tema – Advento – Kalėdų laikotarpio dainos, kurios yra unikalus mitologinės kultūros reliktas Pietryčių Lietuvoje ir greta esančiuose Baltarusijos rajonuose. Analogiški melodijų sąskambiai, kaip ir baltarusių, ir lietuvių adventinių dainų tekstai, yra verti dėmesio faktai.

Lietuvių ir baltarusių papročių bendrumą randame ir Vėlinių – Dziedų papročiuose bei Žolinių puokštėse. Puokščių su jose esančiomis daržovėmis šventinimai, iki šių dienų per Žolinę išlikę, pavyzdžiui, Pietryčių Lietuvoje, galima manyti, yra inspiruoti baltarusių religinėje kultūroje užtinkamų šiuo laikotarpiu vykstančių derliaus gėrybių šventinimų. Reikėtų pridurti, kad mitologinis teksto diskursas būtų kokybiškesnis panaudojus. J. A. Greimo darbus (Greimas Algirdas Julius. 1990. *Tautos atminties beiškant: apie dievus ir žmones*. Vilnius: Mokslas, Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas) ir bent paminėjus lietuvių tautosakininkų atliktą darbą publikuojant dainas (Ūsaitytė Jurgita, Žičkienė Aušra (pareng.). 2007. *Lietuvių liaudies dainynas. Kalendorinių apeigų dainos* 1. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas).

Gana trumpas ir konspektiškas materialinės kultūros poskyris. Jį tiksliau būtų įvardinti „Verslai, jų papročiai ir materialinės kultūros bruožai“, nes poskyrio pavadinimas pernelyg siauras. Poskyris pradedamas žemdirbio darbais. Šiame kontekste minimi rugiapjūtės pradėtuvių ir pabaigtuvių papročiai. Netgi rašant gyvulininkystės tema randame bičiulystės papročių aprašymą. Vien materialinei kultūrai daugiau skirtas maisto ir mitybos bei kaimų ir pastatų ypatybių aptarimas. Skaitant trečio skyriaus tekstą matyti, kad be istorinio palikimo, substratinio lietuvių kultūros sluoksniu poveikio, etninė aplinka neišvengiamai paveikė Baltarusijos lietuvių tradicinę kultūrą. Tad sunku išskirti tipiškus šio krašto žmonių kultūros bruožus, o analizė būtų buvusi išsamesnė, jei knygoje būtų plačiau aptarti kultūrų sąveikų rezultatai, o ką jau kalbėti apie palyginti analogiškus baltarusių ir lietuvių kultūros faktus.

Šios poleminės pastabos nėra pernelyg kritiškas žvilgsnis į knygos tekstą. Jei atsiribosime nuo jų, matysime, kad knygos pabaigoje pateikiamos išvados logiškai atspindi tyrimo tematiką ir dėstomos medžiagos pobūdį, taigi – tekstas išsamus ir kokybiškas. Baigiant ir besidžiaugiant diskusinių minčių keliančiu J. Vnukovičiaus darbu, belieka apgailestauti, kad tikriausia ne autoriaus valia jis išleistas be santraukos jei ne anglų, tai bent rusų kalba. Tačiau reikia išreikšti pagarbą autoriui, kuris ėmėsi tokio sunkaus ne tik mokslinė, bet ir politinė prasme uždavinio, ir reikia tikėtis, kad kada nors ir Lietuvos baltarusiai sulauks platesnio lietuvių mokslininkų dėmesio.

Jonas Mardosa

Lietuvos edukologijos universitetas